

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 114 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiyoy Mamasoliyeva	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	
Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromodlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятова Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	

BANKLARDA STRESS-TEST ASOSIDA ESG-RISKLARNI BAHOLASH

ORCID: 0000-0002-4892-9922

Nilufar SharipovaPhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Bank hisobi va auditi” kafedrasi dotsenti

Annotatsiya: Moliya tizimi, ayniqsa, tijorat banklarining barqarorligi dolzarb masalalardan bo'lib hisoblanadi. Banklarning turli risklarini xedjirlashda stress-test usulidan foydalanish bank moliyaviy barqarorligi holati tahlilida keng qo'llaniladi. Maqolada stress-testlarning banklarda ESG-risklarni baholashda qo'llanilishi nazariy jihatlarini o'rganilgan hamda tegishli xulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, moliyaviy barqarorlik, stress-test, ESG-risklarni boshqarish.

Abstract: The financial system, especially the stability of commercial banks, is one of the most urgent issues. The use of the stress testing method in hedging various risks of banks is widely used in analyzing the financial stability of banks. The article discusses the theoretical aspects of using stress tests to assess banks' ESG risks and draws corresponding conclusions.

Key words: commercial banks, financial stability, stress testing, ESG-risk management.

Аннотация: Финансовая система, особенно устойчивость коммерческих банков, является одним из актуальных вопросов. Применение метода стресс-тестирования при хеджировании различных рисков банков широко применяется при анализе состояния финансовой устойчивости банков. В статье рассматриваются теоретические аспекты использования стресс-тестов для оценки ESG-рисков банков и делаются соответствующие выводы.

Ключевые слова: коммерческие банки, финансовая стабильность, стресс-тестирование, управление ESG-рисками.

KIRISH

Bank tizimining bozor agentlari moliyaviy holatiga ta'sir qiluvchi turli salbiy jarayonlar va shok holatlariga nisbatan barqarorligi iqtisodiy xavfsizlikning muhim sharti bo'lib hisoblanadi. Bank tizimi moliyaviy barqarorligini ta'minlash va monitoring funksiyasi 1974-yilda tashkil qilingan Bank nazorati bo'yicha Bazel qo'mitasining tavsiyalariga asosan, Markaziy banklar tomonidan amalga oshiriladi.

Bazel qo'mitasi banklar faoliyatida duch kelishi mumkin bo'lgan to'rt kategoriyadagi risk turlarini belgilab bergan:

- kredit riski (qarzdorlarning shartnomada belgilangan majburiyatlarini belgilangan shartlar asosida bajar-masligi bilan bog'liq);
- bozor riski (bozor narxlarining o'zgarishi bilan bog'liq yo'qotishlar);
- likvidlilik riski (bankning passivlar kamayishi va aktivlar o'sishini moliyalashtirishni samarali boshqara olmasligi bilan bog'liq risklar);
- operatsion risk (ichki jarayonlar yoki tizimdagi uzilishlar, xodimlarning o'z vazifalarini to'laqonli bajara olmasligi yoki tashqi ta'sirlar ostidagi yo'qotishlar).

ESG omillar hamda iqlim o'zgarishining sezilarli ta'siri ortishi natijasida xalqaro amaliyotda ESG sohasi-dagi risklarni integratsiya qilish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (envi-ronmental, social, and governance) risklar bo'yicha omillarni banklar turli bank risklarini hisobga olish hamda strategik rejalashtirish jarayonlarida hisobga olishlari zaruriyatga aylanmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot ishini bajarishda kuzatish, ma'lumotlarni yig'ish, umumlashtirish, taqqoslash, mahalliy va xorijiy olimlarning banklarda stress-test qo'llanilishi, risklarni baholash bo'yicha iqtisodiy qarashlari, sohadagi muammolar va ularning yechimlari bo'yicha izlanishlari hamda sohaga doir qonuniy va me'yoriy-huquqiy hujjatlar o'rganilib, xulosa va takliflar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yevropa bank boshqaruvi tomonidan 2019-yilda chop etilgan barqaror moliyalashtirish bo'yicha harakatlar rejasida ESG-risklarni baholash bo'yicha to'liq yondashuv, risklarni boshqarish, ma'lumotlarni oshkor qilish, stress test va ssenar tahlilni amalga oshirish bo'yicha to'liq dastur taqdim etildi. Ushbu hujjatda bank operatsiyalarida ESG-risklarni hisobga olish qat'iy tavsiya etiladi. Bank operatsiyalarini amalga oshirishda asosiy masalalar bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- ESG-risklarni ssenar tahlil hamda stress-testni amalga oshirishda qo'llash;
- ESG sohasidagi risklarni kredit andarraytingi jarayonlariga integratsiya qilish. ESG sohasidagi risklarni aniqlashda hali aniq bir standartlarning mavjud emasligi ushbu jarayonlarni murakkablashtiradi. Banklar tomonidan bu kabi risklarni boshqarish ko'proq sifat tahlilini amalga oshirishni talab qiladi.

ESG-risklarni xalqaro amaliyotda integratsiya qilinishida quyidagi qiyinchiliklar yuzaga keladi:

- Qonunchilik sohasida umumiy qoidalarning mavjud emasligi banklar o'z ESG-risklarini boshqarish jarayonida kelajakdagi o'zgarishlarni prognoz qilishda moslashuvchanlikka aohlohida e'tibor qaratishlarini talab qiladi;
- ESG sohasidagi risklar o'zaro hamda boshqa turdagi risklar bilan o'zaro aloqadorlikda bo'lgani sababli banklarda risklarni boshqarishning butun tizimiga o'zgartirishlar kiritilishi talab qilinadi;
- ESG sohasidagi risklar massshtabiga siyosiy qarashlar, ommaviy axborot vositalari hamda jamoatchilik fikri ham ta'sir ko'rsatgani sababli bunday risklarni boshqarishda moslashuvchanlik asosiy o'rinni egallaydi;
- ESG sohasidagi risklarni qoplash uchun kapitalga talablar bo'yicha normativ aktlarga majburiy talablar kiritilishi masalasi ko'rib chiqilishi lozim bo'ladi.

Banklar tomonidan ESG-risklarni to'g'ri boshqarish banklar mahsuloti nuqtai-nazaridan ham, moliyalashtirish nuqtai-nazaridan ham bank rentabelligini oshirishga xizmat qiladi. Oxirgi yillarda butun dunyoda anomal tabiat hodisalarining ko'payishi zamonaviy iqtisodiyotni izdan chiqaruvchi omillarni keltirib chiqara boshladi. Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti agar iqlim o'zgarishlari oqibatlarini yumshatish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmasa, 2100-yilga kelib global yalpi ichki mahsulot 12 % ga kamayishini prognoz qilgan. Butunjahon iqtisodiy forumining 2020-yildagi Global risklar bo'yicha dokladiga asosan, ekstremal ob-havo sharoitlari, iqlim o'zgarishini yumshatish va unga moslasha olmaslik hamda tabiiy ofatlar eng ko'p ehtimolli risklar hisoblanadi. Hujjatga asosan, bunday risklar firibgarlik riski va kiberhujumlar borasidagi global risklardan ko'ra ehtimolligi yuqori risklar qatoriga kiritilgan. Iqlim ta'siri riski yuqori ehtimolli risk hisoblangani sababli uni baholash zaruriyati yuzaga keladi.

Iqlim o'zgarishi bilan bog'liq moliyaviy risk bank moliyaviy barqarorligiga quyidagi risklar vositasida ta'sir qiladi:

- Iqlim o'zgarishi bilan yuzaga keladigan jismoniy risklar;
- Past uglerodli yoqilg'iga o'tilishi bilan bog'liq risklar;
- Iqlimdagi o'zgarishlar sababli zarar ko'rgan subyektlarga kompensatsiyalar to'lab berilishi bilan bog'liq risklar.

Shu sababli iqlim o'zgarishi bilan bog'liq risklarni ssenar iqlim tahliliga kiritish lozim hisoblanadi.

ESG sohasidagi risklar bank amaliyotida qo'llanilishi bo'yicha xalqaro tajribani o'rganadigan bo'lsak, bu sohada Yevropa tajribasi e'tiborga molik. 2016-yilda Tizimli risklar bo'yicha Yevropa kengashi "Juda kech, juda kutilmaganda: Past uglerodli iqtisodiyotga o'tish va tizimli risk" nomli dokladni e'lon qiladi. Ushbu hujjatda uglerod stress-testi yuzaga kelgani, iqlim bilan bog'liq tadqiqotlar o'tkazilishi muhimligi ta'kidlanadi. Angliyada moliyaviy xizmatlarni tartibga soluvchi organ Prudensial tartibga solish boshqarmasi sug'urta tashkilotlari va banklar uchun Buyuk Britaniya moliyaviy tizimining iqlim risklariga qarshi tura olishini tekshirish maqsadida

sinov stress-testlari joriy qilinishini e'lon qilgan. 2020-yilda banklar uchun tadqiqot ssenariylari joriy qilingan. Iqlim risklarini modellashtirish 30 yil uchun amalga oshirilib, o'z ichiga uch xil ssenariyni oladi va siyosiy vaziyatlar tezligiga bog'liq (erta siyosat, kech siyosat, qo'shimcha siyosiy ssenariylarsiz).

2019-yilda Fransiya markaziy banki (Banque de France) banklar va sug'urta tashkilotlari uchun iqlim o'zgarishi bo'yicha stress-test o'tkazishni boshlaganini ma'lum qiladi. Ushbu tadqiqotlarda 2025, 2030 va 2040-yillar uchun ko'plab modellar shakllantirilgan. Ushbu tadqiqotlarda jismoniy risklar, o'tish jarayoni bilan bog'liq risklar turli geografik darajada ko'rib chiqilgan.

Niderlandiya markaziy banki (De Nederlandsche Bank) energiya uzatish riski bo'yicha stress-test amalga oshirib, niderland banklari, sug'urta tashkilotlari hamda pension fondlariga bunday risk ta'siri mavjudligini tasdiqlagan. Yevropa Markaziy banki raisi iqlim o'zgarishlari oqibatlarini global darajada yumshatishda markaziy banklarning o'rni muhimligini ta'kidlaydi.

Kanada markaziy banki 2019-yilda moliyaviy tizim tahlilida iqlim o'zgarishini iqtisodiyotning asosiy muammolaridan biri sifatida baholaydi. Bank tizimi barqarorligini baholashda iqlim o'zgarishlari ta'sirini stress-test qo'llash orqali amalga oshirishni joriy qiladi.

AQSH markaziy bank Federal rezerv tizimi iqlim o'zgarishi pul-kredit siyosatini ishlab chiqishda qo'llanilishini belgilab qo'ygan.

Stress-test usuli yordamida tahlil qilish bankka iqlim risklari natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xatarlarni prognoz qilishga yordam beradi. Banklar makroiqtisodiy va moliyaviy stress-testlashni iqlim komponenti bilan integratsiyalab, mavjud stress-test usulini qo'llashlari mumkin.

1-rasm: Iqlim bilan bog'liq stress-test bosqichlari

Yuqorida banklar tomonidan iqlim bilan bog'liq stress-testni amalga oshirishning zarur bosqichlari aks ettirilgan. Birinchi bosqichda portfel tahlilini amalga oshirish zarur bo'lib, bu tahlil mavjud aktivlar portfelini maxsus sektorlar bo'yicha taqsimlangan tahlilini amalga oshirishni ko'zda tutadi. Chunki aktivlar portfelining geografik taqsimlanishini baholash muhim hisoblanadi. Keyingi bosqichda ssenariy tanlanib, turli iqlim ssenariylarini modellashtirish uchun turli sohalarni iqtisodiyot bilan o'zaro aloqasini ifodalovchi ma'qul yo'nalish qabul qilinadi.

Stress-test mikrodarajada, ya'ni ma'lum bir bank misolida yoki makrodarajada to'liq bank tizimi uchun amalga oshirilishi mumkin. Bunday stress-testlarni amalga oshirish inqirozni boshqarishda samarali vosita bo'lib hisoblanadi. Makrotestlarning afzalligi shundaki, bunday stress-testlarni amalga oshirishda turli manfaatdor subyektlar, jumladan, banklar, nazorat organlari, markaziy bank, aholining turli pozitsiyalari hisobga olinadi. Makrotestlarda kredit portfeli sifatining hisobga olinmasligi kutilayotgan yo'qotishlarni qamrab ololmasligi ehtimolini yuzaga keltiradi.

Ushbu kamchiliklarni bartaraf qilish maqsadida tadqiqot jarayonida ssenariy tahlili asosida kredit riskini makrostresstestlashning markazlashmagan modelini qo'llash maqsadga muvofiqdir. Model ikki blokni o'z ichiga oladi: makro va mikroiktisodiy bloklar. Makroiqtisodiy blok alohida makroiqtisodiy o'zgaruvchilar orasida o'zaro aloqadorlikni baholash uchun muammoli davomli ssenariylardan iborat bo'ladi. Mikroiktisodiy blok kreditlar sifatining makroiqtisodiy sharoitlarga sezuvchanligini dinamik ekonometrik modellar yordamida baholashga asoslanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagilardan xulosa qilib aytish mumkinki, bank tizimi iqtisodiyotning yetakchi tarmog'i ekanligini hisobga olgan holda, turli salbiy ta'sirlar hisobiga yuzaga keladigan inqiroz holatlarining oldini olish maqsadida samarali stress-testlar mexanizmidan foydalanish kerak.

Stress-test risklarni boshqarish vositasi sifatida, bozor, foiz stavkalari, valyuta almashuv kursi, kredit risklari, likvidlilik risklarining turli salbiy ssenariylarida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan barcha ssenariylarda bank tizimining bunday risklarga chidamliligini tahlil qilishga yordam beradi. ESG-risklar bank risklari sohasida yangi yo'nalish hisoblanib, mamlakat milliy bank tizimida bunday risklarni baholashning stress-test metodologiyasini ishlab chiqish va amaliyotga joriy qilish banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga hamda iqlim o'zgarishlarining salbiy ta'sirlari yuzaga kelishining oldini olishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Демченко, Л.В. Банковский надзор: модели и структурные особенности // Интеллект. Инновации. Инвестиции – 2016. – №11.
2. Э.С. Емельянова, В.А. Свадковский: "Стресс-тестирование ESG-рисков в международной надзорной практике", Естественно-гуманитарные исследования. –№32(6), 2020.
3. Григорьева Кристина Владимировна, "Контрольно-аналитический инструментарий оценки рисков потери финансовой устойчивости банка", диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук, Москва – 2022, стр.78-112.
4. Шарипова Н.Х. "Банк тизимининг ривожланиш тенденциялари асосида банкларнинг молиявий барқарорлигини баҳолаш", Scientific Journal of "International Finance & Accounting" Issue 3, June 2023. ISSN: 2181-1016.
5. Blashke W., Jones M., Majnoni G., Peria M. "Stress Testing of Financial Systems: An Overview of Issues, Methodologies and FSAP Experiences". IMF Working Paper, 01/88, (2001).
6. Cihak M. "Introduction to Applied Stress Testing", IMF Working Paper, 07/59, (2007).
7. Grigorain D., Melecky M., et al. "Stress Testing the Banking Sector of Tajikistan – Technical Note". IMF-WB FSAP (2016).
8. N.Sharipova "The process of digital transformation in the activities of commercial banks and prospects for its application in Uzbekistan"/ International Finance and Accounting, 2020.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.